

بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری نمونه موردی: مناطق ۲ و ۱۱ تهران

تاریخ دریافت: ۸۹/۳/۶
تاریخ پذیرش نهایی: ۸۹/۴/۲۷

فربا قرایی* - نفیسه راد جهانبانی** - نازیلا رشیدپور***

چکیده

از آنجا که فضاهای شهری امروزی مولفه‌ای برای وقوع نابهنجاری‌های شهری و در نتیجه عدم وقوع امنیت در شهر می‌باشد، بنابر این بررسی جنبه‌های کیفی و کمی امنیت چه از لحاظ کالبدی و چه از لحاظ اجتماعی در فضاهای شهری امری ضروری است. همچنین بررسی شرایط امنیت زنان و دختران در فضاهای شهری، بخصوص در هنگام شب، دارای اهمیت است. فرضیه اول پژوهش حاضر بر این مبنا است که حس امنیت برای ساکنین محلات مختلف شهری متفاوت می‌باشد. فرض دوم وجود تفاوت حس امنیت را در شب و روز، برای دو گروه مختلف زنان و مردان در نظر دارد. برای ارزیابی فرضیات فوق، از روش کمی استفاده شده است، و از طریق پرسشنامه از مردم نظرخواهی شده است. به این منظور دو منطقه شهری در شمال و مرکز تهران انتخاب شده است و اطلاعات گردآوری شده با استفاده از تحلیل‌های آماری مورد بررسی قرار گرفته‌اند. یافته‌های پژوهش، حاکی از آن است که تفاوت معناداری میان میزان حس امنیت در دو محله مورد بررسی وجود ندارد. همچنین فرض تفاوت امنیت در شب و روز، برای مردان و زنان مناطق شمالی شهر پذیرفته شده است. ولی، در مورد مناطق مرکزی این فرضیه رد می‌شود. به این معنی که حس امنیت در مناطق شمالی شهر در هنگام شب و روز متفاوت است و این تفاوت در میزان کاهش حس امنیت شب هنگام در میان زنان و مردان محسوس است ولی در مورد مناطق مرکزی تفاوتی در میزان حس امنیت زنان و مردان مشاهده نمی‌گردد و شب هنگام، امنیت برای خروج از منزل برای آنان به یک میزان کاهش می‌یابد. یافته دیگر نشان می‌دهد که مردم در انتخاب فضاهای ناامن در کل شهر تفاهم نسبی دارند. اکثریت آنها محله‌های پایین شهر، حاشیه ساختمان‌های نیمه کاره و کوچه‌های خلوت و تاریک را، فضاهایی با امنیت کم ارزیابی می‌کنند. این حس عدم امنیت، در خیابان‌های شلوغ و مملو از جمعیت کاهش می‌یابد. مردم حضور موثر پلیس و نیروی انتظامی، ارتقاء سطح فرهنگی و وجود شرایط مناسب فضا را مهمترین عامل در ایجاد حس امنیت می‌دانند.

کلید واژه‌ها:

امنیت شهری، حس آرامش فضا، فضاهای تاریک و خلوت، مکان‌های شلوغ و پرجمعیت، امنیت زنان

مقدمه

نیاز به امنیت، همواره از بنیادی‌ترین نیازهای انسان در جامعه بشری به شمار می‌رود. مبحث امنیت از نظر روان‌شناسی به خصوص در بهداشت روانی و در آسیب‌شناسی روانی اهمیت بسیار دارد. آرامش، رشد، شکوفایی انسان، بروز همه استعدادها و خلاقیت‌ها و نیل به همه کمالات انسانی در سایه امنیت به دست می‌آید.

امروزه امنیت از شاخصه‌های کیفی زندگی در شهرها است. آسیب‌های اجتماعی از مهم‌ترین پیامدهای مختلف امنیت به شمار می‌روند. از آنجا که فضاهای شهری امروزی، مولفه‌ای برای وقوع نابهنجاری‌های شهری و در نتیجه عدم وقوع امنیت در شهر می‌باشد، بررسی جنبه‌های کیفی و کمی امنیت، چه از لحاظ کالبدی و چه از لحاظ اجتماعی در داخل هر یک از فضاهای شهری امری ضروری است. اهمیت محوری امنیت و ایمنی در هر یک از فضاها و عناصر کالبدی شهری، بخصوص در فضاهایی با طراحی و کاربرد نامناسب، بایستی بررسی شود. این موضوع در فرهنگ بومی و قومی هر منطقه و محل ریشه‌یابی شده و راهکارهای مناسب ارائه گردد. همچنین بررسی شرایط امنیت زنان و دختران در فضاهای شهری بخصوص در هنگام شب دارای اهمیت است. از این‌رو بررسی تأثیر خصوصیات کالبدی محیط در ایجاد یا تقویت حس امنیت در محلات شهری هدف اصلی مقاله قرار گرفته است.

در زمینه امنیت، سوالات مختلفی در رابطه با خصوصیات محیطی مطرح می‌شود که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره نمود.

- آیا حس امنیت در شرایط اجتماعی مختلف و محیط‌های متفاوت شهری تغییر می‌کند؟
- چه شرایط محیطی بر حس امنیت تاثیرگذار است؟
- آیا حس امنیت محیطی بر اساس جنسیت افراد تغییر می‌کند؟

به منظور انجام دقیق‌تر پژوهش دو فرضیه مورد آزمایش قرار می‌گیرد:

فرضیه اول: میزان حس امنیت در مناطق مرکزی شهر از مناطق شمال شهر کمتر است. (عوامل متعددی در راستای شکل‌گیری این فرضیه موثر است. از جمله تمرکز بیشتر کاربری‌های اداری که اکثراً در ساعاتی از شبانه‌روز تعطیل هستند؛ در بخش‌های مرکزی شهر، حس امنیت را کاهش می‌دهد. حجم بیشتر تردد خودروها و وسایل حمل و نقل عمومی در بخش‌های مرکزی شهر و به دنبال آن آلودگی‌های محیطی افزون‌تر در این منطقه نیز از عواملی هستند که سبب کاهش حس امنیت می‌شود).

فرضیه دوم: بررسی ادراک امنیت محیطی، در اوقات مختلف روز، با تفکیک جنسیت حاکی از وجود تفاوت بین مردان و زنان می‌باشد.

به منظور بررسی فرضیه‌های فوق در ابتدا منابع مکتوب مورد بررسی و مطالعه قرار خواهد گرفت.

۱. بیان نظرات گوناگون در رابطه با محیط و امنیت

امنیت، ابعاد مختلفی دارد: امنیت انسانی به معنی حفظ حقوق و امنیت فردی، مالی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی است. امنیت انسانی دو بعد دارد، بعد حداقلی (کفاف) که در آن احاد جامعه قادر به تأمین و تضمین معیشت و بقا و امنیت خود هستند؛ و بعد ارتقایی (رفاه) که در آن مردم قادرند از احساس مثبت و آسایش در زندگی و امنیت روانی- اجتماعی برخوردار باشند. اما، در این میان امنیت فردی برای مردم بیشتر از سایر امنیت‌های انسانی دارای اهمیت است. در واقع احساس عدم امنیت افراد در یک جامعه، تبعات فراوانی می‌تواند در پی داشته باشد. فقدان اعتماد یا احساس نگرانی نسبت به مسایل مختلف، سبب رفتارهای خاص کناره‌گیری نیز می‌شود. مردم اگر بتوانند مناطق ناامن را ترک می‌کنند. اخلال و بی‌نظمی مهار نشده، به شهروندان نشان می‌دهد که آن منطقه ناامن است (گیدنز، ۱۳۷۸).

مبانی نظری نظم و امنیت، معطوف به فلسفه وجود این دو مفهوم و رابطه کنش متقابل آنها در جامعه می‌باشد، و از بنیادی‌ترین مولفه‌های هر جامعه محسوب می‌شود. بنابراین در هر جامعه‌ای نتیجه امحای نظم و امنیت، از هم پاشیدگی آن جامعه خواهد بود. در مقابل، زیر بنای هر سازمان پایدار اجتماعی متشکل از مولفه‌های بنیادی و متناظر آن از نظم و امنیت اجتماعی است (صالحی، ۱۳۸۷: ۱۷).

امنیت، احساس آرامش و اطمینان از عدم تعرض به جان، مال و سایر حقوق انسان است. این ارزش انحصاری، یکی از ضرورت‌های زندگی فردی و اجتماعی است. در زمان‌های گذشته، حصارهای اطراف شهرها و خندق‌های اطراف آنها حریم امنی را برای شهر و ساکنان آن ایجاد می‌کرد. به این ترتیب شهر از تعرض بیگانگان مصون می‌شد (کامیار، ۱۳۸۲: ۳۳).

مهمترین نیاز از نظر روحی امنیت است که به عنوان مهمترین هدف زندگی و جوهر سلامت روانی فرد تلقی می‌شود (فروم، ۱۳۶۰: ۱۱). در طبقه‌بندی نیازها که توسط مازلو به انجام رسیده است، امنیت پس از نیازهای فیزیولوژیک (آب و غذا و ...) به عنوان دومین طبقه از

مهمترین و بنیادی‌ترین نیازها معرفی شده است. به عقیده مازلو (۱۹۶۸) هنگامی که نیازهای فیزیولوژیک برآورده شدند بلافاصله مردم توجه‌شان به برآورده ساختن و ارضای نیازهای سطح بالاتر نظیر امنیت خواهد شد. این نیازها شدیداً و به گونه‌ای تنگاتنگ با توانایی‌های اجتماعی و کالبدی محیط در رابطه‌اند (صالحی، ۱۳۸۷: ۲۲).

مفهوم امنیت به دفاع یا حفاظت از خود، خانواده، دوستان و اموال باز می‌گردد. مفهوم امنیت در فضای شهری از یک سو با جرم ارتباط پیدا می‌کند. اگرچه از آن بسیار متفاوت است و از سوی دیگر با مفهوم قربانی جرم واقع شدن و ترس از آن در ارتباط است. از سوی دیگر می‌بایست میان ترس و خطر یا احساس امنیت کردن و در امان بودن تفاوت قائل شد. از نظر علمی، درک اثرات جرم یعنی ترس از وقوع جرم، به اندازه خود آن یعنی خطرهای آماری حاصل از وقوع جرم اهمیت دارد. واکنش نسبت به ترس از قربانی شدن باعث می‌شود که بسیاری از مردم از خطرات دوری کنند یا حداقل میزان در معرض خطر قرار گرفتن‌شان را کاهش دهند. این خود می‌تواند منجر به عدم حضور مردم نه تنها در یک مکان خاص بلکه در بیشتر فضاهای عمومی شود (کارمونا، ۲۰۰۳: ۲۴۱).

مفهوم فضای شهری امن در مقابل مفهوم فضای شهری ناامن قرار دارد. پدیده ناامنی دارای دو جنبه عینی و ذهنی است و کلیه عرصه‌های زندگی را در بر می‌گیرد. مقوله ناامنی از جنبه عینی، کلیه مظاهر ناامنی از جمله سرقت، قتل، خشونت و ... را شامل می‌شود. و مقوله ناامنی از جنبه ذهنی، شامل داوری در خصوص امنیت منطقه و فضا است. ناامنی، پدیده‌ای همانند فقر است و می‌توان گفت که فقر مقدمه دیگر پدیده‌های آسیب‌شناختی از جمله ناامنی، خشونت شهری و غیره است (صالحی، ۱۳۸۷: ۱۰۷).

جین جیکوبز در کتاب زندگی و مرگ شهرهای بزرگ آمریکا، به مسئله امنیت و عوامل بازدارنده فضایی و کالبدی شهرها و محلات اشاره می‌نماید. وی بیان می‌کند که آرامش فضای شهری از ابتدا بوسیله پلیس تأمین نمی‌شود ولی با حضور پلیس تضمین می‌شود. آرامش فضای شهری ابتدا بوسیله شبکه ناخودآگاه و پیچیده اجتماعی و استانداردهای موجود میان مردم حفظ می‌شود. او در مورد خود انتظامی بودن یک خیابان چنین توضیح می‌دهد: می‌باید چشم‌هایی همواره خیابان را بنگرند، چشم‌های کسانی که ما همواره آنان را مالکین طبیعی و حقیقی خیابان می‌نامیم. پیاده‌روهای خیابان می‌باید به صورت مداوم مورد استفاده قرار گیرد تا بر چشم‌های ناظر بر خیابان افزوده شود و به ساکنین خیابان شیوه نظارت به خیابان آموزش داده شود (جیکوبز، ۱۹۶۱: ۴۵).

اسکار نیومن (۱۹۷۳) نیز در کتاب مردم و طراحی در شهر پرخشونت، نظریه فضای قابل دفاع را مطرح می‌کند و پیشنهاد تغییر ساختار محیط شهری را به گونه‌ای می‌دهد که جامعه نه توسط پلیس بلکه توسط افرادی که در عرصه‌هایی خاص سهیم‌اند تعریف گردد. نیومن سه فاکتور افزایش جرم در محله‌های مسکونی را چنین بر می‌شمرد:

- بیگانگی: مردم همسایگان‌شان را نمی‌شناسند.
 - عدم وجود نظارت: مکان‌های وقوع جرم، ارتکاب جرم را به راحتی و بدون آنکه مجرم دیده شود ممکن می‌کند.
 - دسترس بودن راه فرار: امکان ناپدید شدن مجرم از صحنه جرم را به سرعت ممکن می‌سازد.
- لذا نیومن معتقد است که با استفاده از ساز و کارهای نمادین و شکل دادن عرصه‌های تعریف شده می‌توان یک محیط را تحت کنترل ساکنانش در آورد (Newman, 1973). وی فضاهای غیر قابل دفاع را امکان و فضاهایی تعریف نمود که به کسی تعلق ندارند و بر حفظ و نگهداری آنها نظارتی نمی‌شود، و حتی در مقابل دیدگان عمومی که معمولاً نوعی ابزار نظارتی و نیز عامل بازدارنده محسوب می‌شود، قرار ندارند. بنابراین وی فضاهای شهری را از نظر دارا بودن ویژگی‌های ایمنی به دو دسته فضاهای قابل دفاع و فضاهای غیر قابل دفاع تقسیم کرده است (صالحی، ۱۳۸۷).

۲. ویژگی‌های فیزیکی محیط در رابطه با حس امنیت

خصوصیات برخی فضاهای شهری به گونه‌ایست که زمینه ترس بیشتری را فراهم می‌آورد. عدم وجود نور کافی در خیابان، خوابیدن بی سرپناهان و معتادان در کنار خیابان و نبود پیاده‌رو در اتوبان‌ها از آن جمله‌اند. بر اساس نظریه اسکار نیومن (۱۹۷۳) فضاهایی که امکان دیدن و دیده شدن در آنها بیشتر باشد و در ضمن امکان کمی برای فرار فراهم آورند پتانسیل کمتری برای فعالیت مجرمان فراهم می‌آورند. از این رو، برای مثال استدلال می‌شود که دیوارها و پرچین‌ها می‌توانند به عنوان موانع فیزیکی تلقی شوند و حس ناامنی را افزایش دهد در حالی که وجود نشانه‌ای که حاکی از نظارت مردم بر محله باشد می‌تواند حس امنیت را افزایش دهد (Schweitzer, 1997: 11).

در این چارچوب نظری، نظریه پنجره شکسته نیز مشهور است. جیمز کیو ویلسون^۱ و جورج کلینگ^۲ صاحبان این نظریه معتقدند محله‌هایی که، در آن‌ها نشانه‌هایی از بی‌توجهی و خرابی، نظیر تلنبار شدن زباله‌ها، نمای بیرونی ناموزون

ساختمان‌ها و پنجره‌های شکسته وجود دارد، به بیان دیگر، امکان دسترسی مجرم مهیاست، حاکی از آن است که ساکنین آن محله احساس آسیب‌پذیری بیشتری دارند و قصد دارند از حضور، مشارکت و محافظت اجتماع خود کنار بکشند. لازم به ذکر است که این نظریه با عنوان نظریه تمدنی نیز معروف است. در واقع در اینجا بر فحش و ناسزاهای نوشته شده بر روی دیوارها، آشغال‌ها، ساختمان‌های متروکه و یا تجمع مردمان بی‌سرپناه در محله‌ها توجه می‌شود و چنین عواملی نشانه عدم وجود امنیت شمرده می‌شود (علیخواه و نجیبی، ۱۳۸۵: ۱۱۶).

کمبود امنیت، در معرض خطر بودن و ترس از قربانی شدن، استفاده از قلمرو فضای عمومی و خلق فضاهای شهری موفق را مورد تهدید قرار می‌دهد (Carmona, 2003: 238). در جایی که مردم احساس عدم آسایش می‌کنند و یا می‌ترسند، قلمرو فضای عمومی تنزل می‌کند. عدم استفاده بعضی فضاها گاهی مربوط به ترس از حضور در آن فضاهاست. کوچه‌های تاریک، فضاهای خلوت و یا خیلی شلوغی که با آدم‌های ناجور پرشده‌اند، همچنین فضاهایی که اتفاقات خاصی در آن ممکن است رخ دهد از جمله این فضاهاست. پیاده‌روهای کم‌عرض و ورودی به مکان‌هایی که توسط گدایان، ولگردها و جوانان، بسته و یا سد می‌شوند نیز از جمله این فضاها هستند. به طور کلی زنان بیشتر از مردان از قربانی شدن ترس دارند (گرچه فاصله بین مردان و زنان با افزایش سن کم می‌شود) (Carmona, 2003: 240).
صالحی (۱۳۸۷) عوامل موثر در جرایم و خشونت‌های شهری و در نتیجه عدم احساس امنیت را به چند دسته تقسیم می‌کند:

۱. اندازه شهر
۲. نرخ رشد شهر
۳. کیفیت و ساختار فضایی محلات (نقش محلات شهری)
۴. توزیع ناعادلانه خدمات و عامل محرومیت و عدم بهره‌مندی از امکانات عمومی
۵. وجود مساکن ناسالم
۶. الگوی کاربری زمین و کمیت و کیفیت فعالیت‌ها (صالحی، ۱۳۸۷: ۵۷).

۳. تغییر نقش محلات در معماری و شهرسازی

در ساده‌ترین تعریف، محله از خانه‌های مجاور هم در یک فضای جغرافیایی کامل تشکیل می‌شود. خانواده‌ها به محله مسکونی همان احساس خانه مسکونی خود را دارند و با ورود به محله، خود را در یک محیط آشنا و مثل خود می‌بینند. بی‌جهت نیست که در محلات کم درآمد، کوچه‌ها و خیابان‌های محله به اندازه خانه مسکونی آنها مورد استفاده کودکان، جوانان و سالمندان قرار می‌گیرد. در این قبیل محلات بیشتر وقت مردم محله در کوچه‌ها و خیابان‌ها می‌گذرد و برای آنها محیط محله بیش از فضای داخلی خانه رضایت‌بخش می‌نماید. معمولاً در محلات شهری، کیفیت واحدهای فیزیکی، منطبق با رفتارهای اجتماعی است؛ از این رو هر محله‌ای مشخصاتی جدا از سایر محلات شهری دارد (سگرایی طرچه، ۱۳۷۷: ۶۶).

محلات و مناطق مختلف یک شهر از لحاظ بزهکاری با یکدیگر متفاوت بوده، و بعضی از آنها جرم خیزتر از بقیه هستند. بنابراین احتمال بزهکاری افرادی که در محله‌های پرجمعیت و فقیرنشین شهرها یا در آلونک‌ها و زاغه‌های حاشیه شهرهای با حداقل امکانات رفاهی زندگی می‌کنند، به مراتب بیش از افرادی است که در محلات کم جمعیت و مرفه شهرها سکونت دارند (صالحی، ۱۳۸۷: ۶۳).

دستاورد اجتماعی انسجام ساختار فضایی محله، انسجام اجتماعی و امنیت و نیز جلوگیری از رفتارهای ناهنجار و آنومی در هر یک از محلات می‌باشد. بدین ترتیب، ساختار فضایی محلات حداقل با مشخص بودن محدوده‌های آن و نیز برخورداری از یک مرکز شکل می‌یابد. ساختار فضایی مشخص به افزایش احساس تعلق می‌انجامد و زمینه مناسبی برای کنترل و نظارت اجتماعی به وجود می‌آورد (صالحی، ۱۳۸۷: ۶۵).

شاید بتوان گفت در معماری گذشته ما شهر و فضاهای شهری بیشتر در خدمت انسان‌ها بود و همین موضوع امنیت بیشتری را به ارمغان می‌آورد. در دوره قاجار، در طراحی شهری ما میدانچه‌های کوچکی وجود داشت که باعث شکل‌گیری محلات شده بود. در فضاهای شهری آن دوره وجود محلات و روابط اجتماعی حاکم بر آنها و حضور مردم در آن نقش عمده‌ای در ایجاد امنیت در شهر داشت، به طوری که تمام افراد ساکن در یک محل خود را موظف به حفظ جان و مال و ناموس ساکنان محله می‌دانستند. اما، از دوره پهلوی این نگاه تغییر کرد و بسیاری از آن محلات تبدیل به خیابان شد و به تدریج محله‌ها حذف شد. شهرسازی امروزی ما بیشتر برگرفته از مدل شهرسازی مدرن است (مبتنی بر ساخت بزرگراه‌ها و خیابان‌کشی)، بنابراین آرایه خدمات و محوریت طراحی به سواره‌ها و خودروها و نه پیاده‌ها تکیه دارد. شهر محلی برای حضور غریبه‌ها و انجام امور اقتصادی است و نه ایجاد روابط اجتماعی و فرهنگی، در نتیجه فضای عمومی و

حضور مردم در فضاها کمتر و امنیت شهری نیز کمتر است. در این بین زنان به دلیل آسیب‌پذیری بیشتر، عدم قدرت دفاع از خود و نگاه جنسیتی که به آن‌ها وجود دارد، بیشتر در معرض ناامنی قرار گرفته‌اند (عصاریان، ۱۳۸۵).

احیای مراکز هویت بخش محله‌ای از نیازهای اجتماعی یک شهر است. شهروند یا ساکن محله و شهر احساس تعلق و وابستگی به هم محله‌ای می‌کند و به هویت خود و محله شهری خود می‌اندیشد. برای جذب مردم به فضای اجتماعی محله باید شاخص‌های امنیتی، دسترسی پیاده، نظارت اجتماعی و انجام مراسم جمعی و آیینی در فضای شهری وجود داشته باشد. با این اساس، اجتماع مردم محله برای بهبود کیفیت و امنیت محله خود دست به تشکیل نهادهای مشارکتی و اجتماعی می‌زند. این نهادهای مشارکتی، شورای محله، انجمن شهر، شوراهای شهری و مساجد هستند. مسجد یکی از فضاهای عمومی است که نقش زیادی در ایجاد نظم عمومی و امنیت محله دارد و یک نهاد بسیار مناسب برای جلوگیری از بروز جرم و جنایت و ایجاد امنیت در سطح محله می‌باشد. انجمن‌های شهری و شوراها که در حال حاضر در سطح شهر، ناحیه و محلات شکل گرفته نیز یکی از گزینه‌های بسیار مناسب برای مشارکت شهروندان در اداره امور و نظم و امنیت عمومی و نظارت بر وقایع شهر و محله خود می‌باشد. رویکرد محله‌گرایی که می‌تواند حس امنیت را تقویت نماید، ضرورت تبیین ساختار فضایی و مرز محلات را در جوامع شهری نشان می‌دهد. تقویت امنیت و هویت از یک سو و مباحث مربوط به برنامه‌ریزی و ساماندهی ساختار شهری توسط برنامه‌ریزان از سوی دیگر، توجه به تقویت مرزهای محله را بیشتر آشکار می‌سازد. باید توجه داشت که بافت کالبدی و اجتماعی محله تأثیر متقابل بر همدیگر دارد و گاهی بافت کالبدی زمینه‌ساز مسائل اجتماعی است. بنابراین محله به عنوان یک واحد اجتماعی در ایجاد امنیت و هویت نقش مهمی دارا می‌باشد و باعث می‌شود افراد احساس تعلق و همچنین امنیت کنند (چهارراهی، ۱۳۸۵).

۴. امنیت زنان در فضاهای شهری

مکان‌های شهری محل وقوع اتفاقات شهری است. رشد سریع و ناگهانی شهرها، تفاوت‌های غیر منصفانه بین کشورها، سود جوئی، بی عدالتی، مرگ آرامش و نشاط، مرگ هوای سالم و مرگ عرصه عمومی، عدم حس امنیت برای زنان را پدید آورده است. گسترش بی‌رویه مناطق حاشیه‌نشین، تفاوت و تبعیض در ارائه خدمات عمومی و توزیع ناعادلانه امکانات رفاهی بخصوص برای شهروندان زن نشان می‌دهد: که تنها یک مدیریت شهری کار آمد با نگاه برابری خواهانه به تمام شهروندان می‌تواند به ایجاد تعادل و توازن و امنیت شهر بیندیشد و کوشش کند. شهرها بدون زنان ساخته و طراحی شده‌اند و بدون زنان بی‌رویه رشد می‌کنند چرا که در برنامه‌ریزی شهرها زنان مشارکت ندارند (عصاریان، ۱۳۸۵).

زندگی زنان در شهرها، همواره تحت تأثیر نبود امنیت شهری واقعی یا بالقوه است. این امر مانع دیگری برای زنان است که نتوانند شهروندان فعال همه جانبه باشند. شهرها از نظر امنیت، جاذبه‌ای برای زنان ندارند و آن‌ها هنگام تردد در سطح شهر فاقد امنیت جسمی و روحی لازم هستند که این امر به ویژه در زمینه حمل و نقل و جابه‌جایی در شهر بیشتر نمایان می‌شود (عصاریان، ۱۳۸۵).

بررسی‌های صورت گرفته از سوی سازمان ملی جوانان درباره امنیت روانی اجتماعی زنان جوان ۱۸ تا ۲۹ سال شهر تهران (کانون زنان ایرانی) نشان می‌دهد که تنها عده کمی از آن‌ها دارای احساس امنیت هستند. شرایطی مانند هراس از حضور در ساعات آخر شب، ترس از تنها ماندن در مکان‌هایی مانند پارک، ترس از رانندگان ماشین‌های شخصی یا حرف زدن با مردان ناآشنا برای این دسته از زنان، تجربی ناخوشایند به همراه داشته که از شنیدن یا یادآوری آن لحظات، احساس بدی پیدا می‌کنند. مزاحمت‌هایی که این زنان جوان ۱۸ تا ۲۹ سال عنوان کرده‌اند در پنج مقوله «کلامی»، «فیزیکی» (شامل جنسی و با انگیزه جرم و جنایت)، «با ماشین ترساندن»، «زیرنگاه دیگران بودن» و «مسخره کردن» بوده است و مزاحمت‌های کلامی را شامل متلک و حرف‌های زشت شنیدن، با پیشنهاد یا تقاضای نامعقول مواجه شدن و مزاحم تلفنی عنوان کرده‌اند. این زنان احساس ناامنی خود را ناشی از مزاحمت‌هایی می‌بینند که در جامعه نسبت به آن‌ها صورت می‌گیرد و جامعه بدون تفاوت از کنار آن‌ها می‌گذرد. به نظر آن‌ها کم‌توجهی به مقابله قاطع و مستمر با پدیده زنان و مردان خیابانی امنیت را در معابر و مراکز شغلی از بین می‌برد. در حال حاضر زنان از هر قشر و طبقه‌ای و با هر نوع پوشش و آرایشی که در سطح شهر ظاهر شوند، در زمینه حمل و نقل و جابه‌جایی در شهر با مشکلاتی مواجه می‌شوند که این مساله، هم زنان دارای وسیله نقلیه و هم زنان استفاده کننده از وسایل نقلیه شهری و عمومی را شامل می‌شود. و همین احساس عدم امنیت، حضور زنان در شهرها را در نقش شهروند فعال با مشکل مواجه ساخته است و به جدایی بیشتر عرصه عمومی و خصوصی و محدودتر شدن زنان به عرصه خصوصی منجر شده است (عصاریان، ۱۳۸۵).

پس با توجه به حضور روز افزون زنان در شهر و مشارکت آنان در فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، نیازهای روزمره آنان، که احساس امنیت در محیط شهر و رفت و آمدهای شهری از مهم‌ترین آن‌ها است، باید مورد توجه

برنامه‌ریزان شهری قرار گیرد. در این میان، شرایط جامعه‌پذیری خاص و موقعیت‌های از پیش تعریف شده فرودستی برای زنان، آنان را مستعد احساس بی‌اعتمادی و ناامنی بیشتری نسبت به مردان می‌سازد. داده‌های بسیاری در کشور ما این تحلیل را تأیید می‌کند. در طرح پژوهشی مشارکت اجتماعی زنان (مراکز مطالعات و تحقیقات زنان دانشگاه تهران) که با حجم یک هزار و ۴۷۷ نفر در سطح شهر تهران در سال ۱۳۸۱ انجام شده است، از پاسخگویان پرسیده شده بود که «در عرصه‌های عمومی و روابط اجتماعی تا چه اندازه احساس امنیت و اطمینان خاطر نسبت به نگاه‌ها و برخوردهای احتمالی آقایان احساس می‌کنند؟» در پاسخ‌های داده شده در مورد ۱۵ گونه مزبور، پایین‌ترین میانگین‌ها مربوط به «هنگام رفت و آمد در کوچه‌های خلوت» و سپس مربوط به «هنگام رفت و آمد در خیابان‌های شلوغ» بوده است. از سوی مقابل، بالاترین میانگین‌ها در مورد احساس امنیت در موارد مختلف مربوط به: «در وسایل نقلیه عمومی (مانند اتوبوس، تاکسی و...)»، «در انجمن‌های علمی و فرهنگی» و «در انجمن‌های اسلامی» است. حتی در این موارد میانگین مربوط از سطح ۳/۵۱ (در فاصله ۰ تا ۵) بالاتر نمی‌رود که در واقع به معنای سطح متوسطی از احساس امنیت است (شادی طلب، ۱۳۸۲: ۱۷۶-۱۴۱).

در نخستین برنامه‌ریزی‌های شهری در نیمه نخست قرن بیستم، شهرها بر اساس تفکیک کارکردها به شیوه سنتی مورد توجه قرار گرفته‌اند. یعنی زنان به حوزه خصوصی و مردان به حوزه عمومی تعلق داشته‌اند. این تفکیک با وجود افزایش شهرنشینی، توسعه شهرها و تغییرات، همچنان باقی مانده و باعث ایجاد تناقضی شده است که نتیجه آن ناامنی زنان در فضاهای شهری است. به‌طور مثال پل‌های عابر پیاده، پل‌های زیرگذر و تاریکی آن‌ها، نحوه نورپردازی خیابان‌ها، سیستم حمل و نقل عمومی و سایر خدمات عمومی و امکانات موجود برای شهروندان در شهر به گونه‌ای است که نیاز زنان در نظر گرفته نشده است (عصاریان، ۱۳۸۶).

۵. کیفیت فضای شهری و حس امنیت

و به طور کل امنیت، ارتباط مستقیمی با فضا و کیفیت محیط شهری دارد. یک فضای شهری مناسب تا حد زیادی تأمین کننده امنیت و فضای نامناسب از بین برنده آن و زمینه‌ساز انواع آسیب‌ها و معضلات اجتماعی است. فضاهای نامناسب شهری، فضاهای بی‌دفاع و محلات نامن، از عوامل تهدید کننده امنیت شهری و اجتماعی هستند. به همین سبب در میان ساختمان‌ها و بناها، وسایلی نیاز است تا زندگی شهری را بهبود بخشد و امکانات امنیتی و آرامش را برای شهروندان فراهم آورد. مانند نرده‌ها، میله‌های راه‌بند و روشنایی پایه چراغ، سر پناه ایستگاه اتوبوس، تابلوهای تبلیغاتی، سطل زباله، پت‌های عابر پیاده، آبخوری، پایه پرچم، ساعت، پل‌های عرضی روی جوی آب و ...

زنان هنگام تردد در سطح شهر، اغلب، احساس ناامنی می‌کنند. پل‌های زیرگذر، ترسناک و وحشتناک هستند، پیاده‌روها ناهموارند و در برخی نقاط بسیار باریک، فاصله پل‌های روی جوی آب در برخی خیابان‌های شهر بسیار زیاد است و پریدن از روی جوی‌های عریض تنها برای کفش‌های ورزشی جوانان مناسب است و نه زنان. پل‌های هوایی پوشیده شده با آگهی تبلیغاتی، زمین‌های فرورفته و گودی‌ها، املاک بدون مالک و متولی، کنج‌ها، ساختمان‌های نیمه تمام و رها شده یا متروک، از فضاهای بی‌دفاعی هستند که در گوشه و کنار شهرها به چشم می‌خورند و از میزان امنیت و اعتماد مردم به ویژه زنان که به دلیل موقعیت از پیش تعریف شده نابرابرشان بیشتر مستعد احساس ناامنی‌اند، می‌کاهد (عصاریان، ۱۳۸۶).

یکی از مهمترین عواملی که در افزایش حس امنیت مؤثر است، استفاده از نور و روشنایی می‌باشد. نور مناسب به مردم کمک می‌کند که ببینند و دیده شوند. بنابراین نور دو کار انجام می‌دهد، نخست اینکه به کسی که ناظر یک وضعیت است کمک می‌کند که واضح‌تر ببیند. این امر موجب می‌شود با افزایش قوه احساس تحت مراقبت بودن، ارتکاب جرم کاهش یابد. دوم اینکه مردم را تشویق می‌کند در محل بمانند زیرا رؤیت‌پذیری بیشتر مانع جرم می‌شود. بسیاری از فضاها از جمله بوستان‌ها و پارک‌های شهری با آغاز تاریکی کارایی خود را از دست می‌دهند و در واقع به فضایی بی‌دفاع در شهر تبدیل می‌شوند. از دیدگاه کارشناسان شهری، هر چند حجم وسیعی از بوستان‌ها و پارک‌ها با استفاده از نورهای مهتابی و آفتابی روشن می‌شوند اما استفاده از قابلیت نور در شهرسازی، استفاده‌ای خلاقانه و تخصصی نبوده و صرفاً به صورت تجربی انجام شده است. این گونه است که با تاریک شدن هوا در عمل استفاده از فضاهای عمومی شهر چون میدان‌ها، مراکز خرید و بوستان‌ها برای شهروندان با مشکلاتی همراه می‌شود. بوستان‌های شهری به عنوان یکی از مهم‌ترین فضاهای تفریحی اغلب فاقد نورپردازی تخصصی‌اند و در نتیجه این فضاها در شب به مکانی برای توسعه آسیب‌های اجتماعی تبدیل می‌شوند و فضایی امن برای گذران فراغت نیستند. نورپردازی در بوستان‌ها دو کارکرد عمده زیبایی‌بخشی و تأمین امنیت دارد. با توجه به کارکردهای اجتماعی آنها، اهمیت استفاده کاربردی از قابلیت‌های نور توأم با استفاده تزئینی، موضوع مهمی است. به‌گونه‌ای که شهروندان بتوانند حتی در شرایطی که هوا رو به تاریکی می‌رود از فضای پارک‌های شهر استفاده کنند.

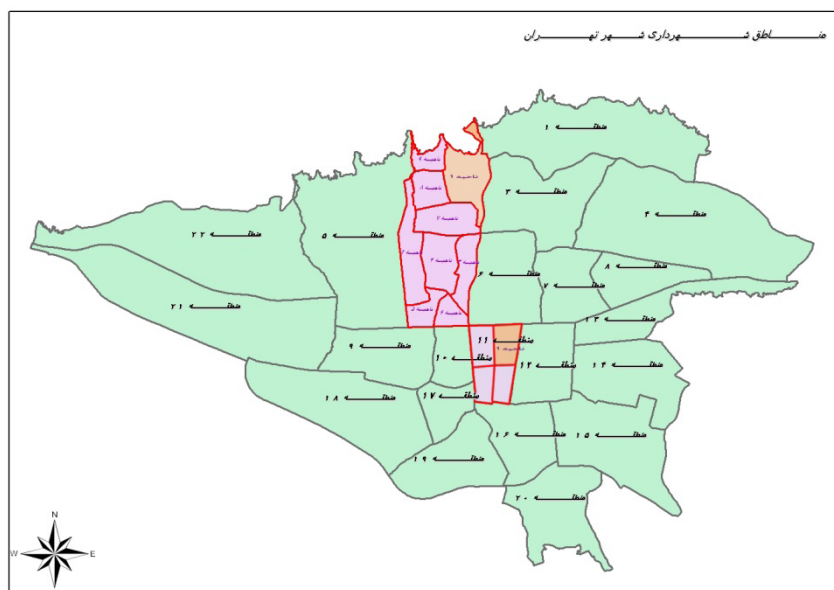
۶. مطالعه موردی

۶-۱- روش تحقیق

با توجه به وقوع ناپهنجاری‌های رفتاری در شهر تهران و در نتیجه عدم ایجاد حس امنیت در شهر، بررسی جنبه‌های کیفی و کمی امنیت چه از لحاظ کالبدی و چه از لحاظ اجتماعی در داخل هر یک از فضاهای شهری امری ضروری است و باید عوامل و خصوصیات کالبدی محیط در ایجاد یا تقویت حس امنیت فضاهای شهری مورد بررسی قرار گیرد. تحقیق حاضر گام کوچکی در جهت شناخت مسائل مربوط به حس امنیت در شهر تهران می‌باشد. تحقیق از نوع کاربردی است و روش تحقیق تحلیلی بوده و شیوه گردآوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه می‌باشد. طی این تحقیق سعی شده از شاخص‌ها و ابزارهای اندازه‌گیری احساس امنیت و آرامش در کالبد فضاهای شهری استفاده شود. مناطق ۲ و ۱۱ شهرداری تهران به عنوان دو نمونه مورد مقایسه انتخاب شده است.

منطقه ۲ در قسمت شمالی شهر تهران واقع شده و از شمال به دامنه‌های جنوبی رشته کوه البرز و از جنوب به خیابان انقلاب منتهی می‌گردد. این منطقه به ۹ ناحیه و ۳۰ محله شورایی و ۱۴ محله تقسیم می‌گردد. عمده کاربری این منطقه به ترتیب شامل کاربری مسکونی، راه و بزرگراه، فضای سبز و سایر کاربری‌ها می‌باشد. ناحیه ۱ (محدوده سعادت آباد) ناحیه مورد مطالعه در این تحقیق در شمالی‌ترین قسمت منطقه واقع شده است و به لحاظ ساختمانی از نواحی جدیدالاحداث در این منطقه می‌باشد. منطقه ۱۱ شهرداری از بخش‌های مرکزی کلان شهر تهران می‌باشد که از شمال به خیابان انقلاب و از جنوب به میدان راه آهن و خیابان شوش منتهی می‌گردد. این منطقه دارای ۴ ناحیه می‌باشد. سابقه شکل‌گیری بافت‌های مسکونی آن به اولین تجدید حیات تهران در دهه ۱۲۸۰ ه.ق. باز می‌گردد. به طور کلی تا سال ۱۳۴۲ این منطقه از مناطق مرفه‌نشین تهران محسوب می‌شد. اما، همزمان به لحاظ موقعیت مرکز منطقه، فعالیت‌های کارگاهی و بازارهای تخصصی در بخش شمالی منطقه رونق یافت. مهمترین ویژگی این منطقه تنوع بسیار فعالیت‌ها و کاربری‌ها می‌باشد. ناحیه مورد مطالعه در این منطقه نیز ناحیه ۱ (محدوده چهارراه ولیعصر) بوده و در بخش شمالی منطقه واقع می‌باشد (تصویر ۱).

تصویر ۱: موقعیت مناطق ۲ و ۱۱ شهرداری تهران و نواحی مورد مطالعه

جهت انجام تحقیق، پرسشنامه‌ای تنظیم شده و در میان ساکنین محدوده‌های مورد مطالعه توزیع گردید. نمونه‌گیری بصورت هدف‌مند بوده و به عنوان سرخوشه‌ها در نظر گرفته شده‌اند و در داخل آنها نمونه‌گیری‌های تصادفی انجام شده است. شیوه تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده به این صورت بود که پس از تهیه اطلاعات از طریق پرسشنامه ابتدا در هر کدام از مناطق، رتبه بندی‌های سنی و جنسی و تحصیلی مشخص شد و بیشترین تأکید بر روی تفکیک جنسیتی صورت گرفت، تا تحلیل یافته‌ها و نتایج، هم به طریق تفاوت‌های منطقه‌ای و هم جنسیتی انجام گیرد. سپس یافته‌ها و نتایج از طریق پاسخ هر یک از سوالات بین جنسیت زن و مرد در هر یک از مناطق، طبقه‌بندی و مقایسه شد و حاصل هر یک از آنها با یکدیگر مقایسه و نتایج نهایی پژوهش مشخص گردید. شیوه تهیه پرسشنامه بر این اساس بود که جستجو شود چه خصوصاتی از فضای شهری باعث تقویت حس امنیت می‌شود و چگونه فضایی حس امنیت را کاهش می‌دهد. از جمله موارد مورد مطالعه میزان خلوتی و شلوغی فضاها نیز بوده است.

از سوی دیگر، محله مسکونی هر فرد به دلیل حس تعلقی که به آن دارد می‌تواند شرایط خاصی را ایجاد نماید که این مساله نیز در تهیه پرسشنامه مورد توجه بوده است.

علاوه بر سوالاتی که برای پاسخ دهندگان مطرح شد تصاویری نیز به آنان عرضه شده است که میزان حس امنیت را در فضاهای مختلف مورد سنجش قرار داده است. به منظور برطرف نمودن اشکالات پرسشنامه محتوای آن بوسیله کارشناسان چندی مورد بررسی قرار گرفته است. متن کامل پرسشنامه ضمیمه می‌باشد.

۲-۶- تحلیل داده‌ها

رتبه‌بندی جامعه آماری و ویژگی‌های آن در رده‌های سنی و جنسی و شغلی، تحصیلات و وضعیت تأهل ابتدا به صورت کلی و سپس به تفکیک مناطق به صورت نمودار زیر است:

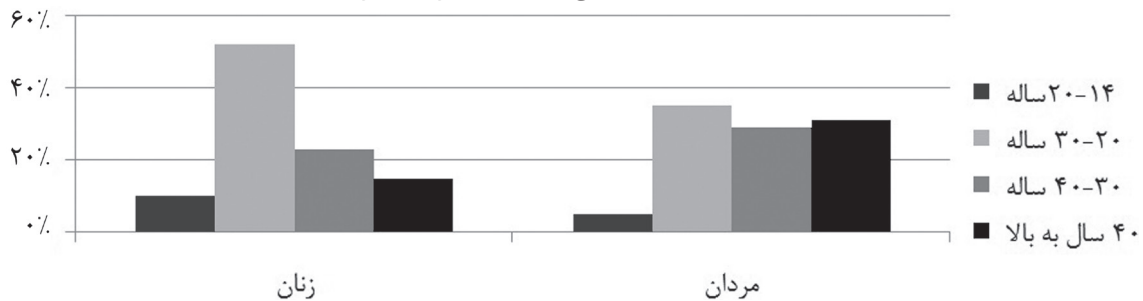
فراوانی کل داده‌ها ۱۷۰ بوده که ۹۲ مورد مربوط به زنان و ۷۸ مورد آن به مردان اختصاص دارد. از لحاظ تفکیک پذیری میان دو منطقه، آمارها ۴۷٪ به منطقه ۱، ناحیه چهارراه ولیعصر و ۵۳٪ آنها به منطقه ۲، ناحیه سعادت آباد از نظر نمونه‌گیری اختصاص دارد (نمودار ۱).

نمودار ۱: تفکیک پذیری آمار دو منطقه

از مجموع زنان مورد مطالعه ۱۰٪ آن‌را افراد ۲۰-۱۴ سال، ۵۲٪ آن‌را افراد ۳۰-۲۰ سال، ۲۳٪ افراد ۴۰-۳۰ سال و ۱۵٪ آنرا افراد ۴۰ سال به بالا به خود اختصاص دادند. از مجموع مردان مورد مطالعه، ۵٪ افراد ۲۰-۱۴ سال، ۳۵٪ افراد ۳۰-۲۰ سال، ۲۹٪ افراد ۴۰-۳۰ و ۳۱٪ آنرا افراد ۴۰ سال به بالا به خود اختصاص داده‌اند (نمودار ۲).

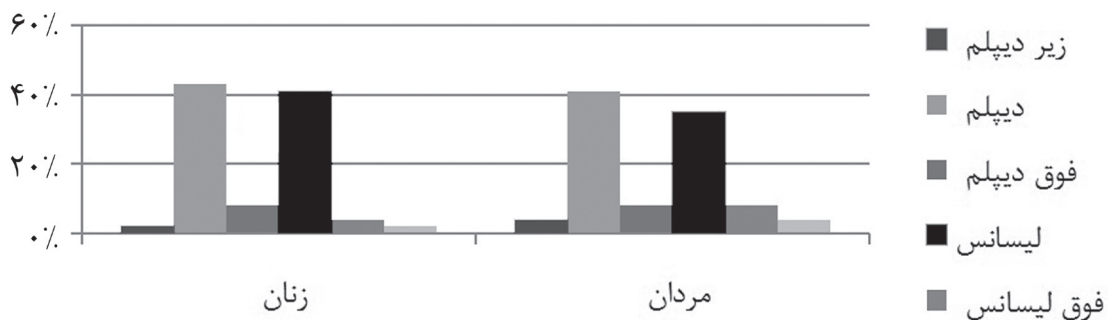
نمودار ۲: گروه‌های سنی به تفکیک زنان و مردان

• نتایج نشان می‌دهد که بیشترین گروه مورد مطالعه سنین ۲۰-۳۰ سال بوده است. ۶۶٪ افراد متأهل و ۳۴٪ آنان مجرد بودند.

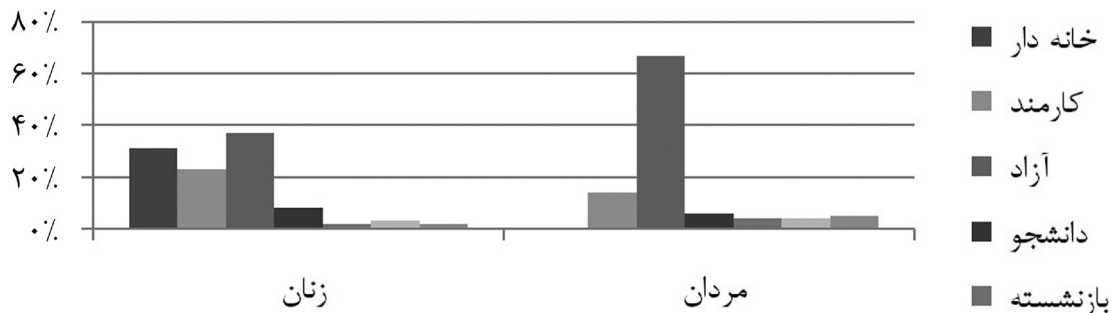
از نظر تحصیلی زنان ۲٪ زیر دیپلم، ۴۳٪ دیپلم، ۸٪ فوق دیپلم، ۴۱٪ لیسانس، ۴٪ فوق لیسانس و ۲٪ هم دارای درجه دکتری بودند. مردان نیز ۴٪ زیر دیپلم، ۴۱٪ دیپلم، ۸٪ فوق دیپلم، ۳۵٪ لیسانس، ۸٪ فوق لیسانس و ۴٪ درصد دارای درجه دکتری بودند (نمودار ۳).

نمودار ۳: گروه‌های تحصیلی به تفکیک زنان و مردان

از لحاظ رتبه‌بندی شغلی ۳۱٪ زنان خانه‌دار، ۲۳٪ کارمند، ۳۷٪ آزاد، ۸٪ دانشجوی، ۲٪ بازنشسته، ۳٪ مهندس و ۲٪ هم پزشک بودند. مردان نیز ۶۷٪ شغل آزاد، ۱۴٪ کارمند، ۶٪ دانشجوی، ۴٪ بازنشسته، ۴٪ پزشک و ۵٪ مهندس بودند (نمودار ۴).

نمودار ۴: گروه‌های شغلی به تفکیک زنان و مردان

• نتایج نشان می‌دهد که بیشترین گروه مورد مطالعه دارای شغل آزاد بوده‌اند.

۳-۶- یافته‌ها

۳-۱- حضور تنها در محدوده محله برای تفریح و هواخوری در روز و شب

منطقه ۱۱- ناحیه چهارراه ولیعصر

از میان زنان ناحیه ولیعصر ۷۲٪ همیشه و ۴٪ فقط گاهی برای خرید از محدوده محله خود استفاده می‌کنند و ۲۴٪ اصلاً از این منطقه خرید نمی‌کنند. برای تفریح و قدم زدن نیز آمار به همین میزان است. اما، هنگام شب تنها ۲۲٪ برای خرید و تفریح به تنهایی از منزل خارج می‌شوند و ۲۰٪ نیز تنها گاهی در مواقع ضروری مبادرت به این امر می‌کنند و بقیه زنان به هیچ عنوان به این منظور شب از محدوده محله خود استفاده نمی‌کنند.

• از میان مردان مورد مطالعه این منطقه، به هنگام روز ۴۶٪ همیشه و ۲۰٪ آنها گاهی از محدوده محله خود برای خرید و تفریح استفاده می‌کنند و شب‌ها این مقدار به ۲۲٪ کاهش می‌یابد.

• این یافته‌ها نشان می‌دهد که فرضیه تفاوت امنیت در شب و روز برای مردان و زنان رد شده و در مناطق مرکزی شهر وجود امنیت برای زنان و مردان به یک میزان است و هنگام شب برای هر دو جنس به یک میزان کاهش می‌یابد.

منطقه ۲- ناحیه سعادت آباد

• از میان زنان ناحیه سعادت آباد ۷۱٪ همیشه و ۱۰٪ فقط گاهی برای خرید از محدوده محله خود استفاده می‌کنند و ۱۹٪ اصلاً استفاده نمی‌کنند. برای تفریح و قدم زدن نیز ۶۹٪ زنان همیشه و ۱۱٪ گاهی به این منظور از منزل خارج می‌شوند. ۲۰٪ بقیه اصلاً جهت تفریح یا هواخوری از این منطقه استفاده نمی‌کنند. در این میان فقط ۲۳٪ آنها شب‌ها برای خرید و ۲۸٪ برای هواخوری از محدوده محله خود استفاده می‌کنند. ۱۴٪ آنها گاهی و بقیه اصلاً به هیچ عنوان شب هنگام از منزل خارج نمی‌شوند.

• اما در مقابل مردان این منطقه نیز حدوداً ۷۳٪ همیشه و ۶٪ تنها گاهی برای خرید از محدوده محله خود استفاده می‌کنند و ۲۱٪ بقیه اصلاً استفاده نمی‌کنند. برای تفریح و قدم زدن نیز ۶۹٪ مردان همیشه و ۶٪ آنها گاهی از این مناطق استفاده می‌کنند و بقیه مردان اصلاً جهت تفریح یا هواخوری از این منطقه استفاده نمی‌کنند. در مقابل شب‌ها ۵۵٪ مردان حاضرند برای خرید از منزل خارج شده و ۱۰٪ فقط گاهی در مواقع ضروری از منزل خارج می‌شوند و ۳۵٪ آنان اصلاً راضی به این کار نیستند. برای هواخوری و تفریح نیز ۴۸٪ به هنگام شب از منزل خارج می‌شوند و ۳۴٪ اصلاً تن به این کار نمی‌دهند. بقیه نیز گاهی اوقات برای قدم زدن از منطقه و محدوده خود استفاده می‌کنند.

• نتایج نشان می‌دهد که تقریباً اکثریت زنان و مردان این منطقه به دلایل بسیاری که عنوان کرده‌اند از جمله وجود مراکز خرید، امنیت منطقه و در دسترس بودن امکانات و ... از فضاهای محله خود به هنگام روز برای خرید و هواخوری استفاده می‌کنند. اما شب هنگام تنها حدوداً کمتر از یک چهارم زنان آن هم در مواقع ضروری حاضرند از منزل خارج شوند و خرید کنند. ولی در مقابل مردان به نسبت بیشتری نسبت به زنان، حدوداً بیش از نیمی از آنان برای خرید و حتی هواخوری از منزل خارج شده و از محدوده محله خود استفاده می‌کنند و بقیه افراد نیز از محلات دیگر به این منظور استفاده می‌کنند. در این میان مردان محله سعادت آباد به نسبت مردان محله چهارراه ولیعصر بیشتر جهت خرید و هواخوری از محدوده محله خود استفاده می‌کنند. این نتایج نشان می‌دهد که فرضیه تفاوت امنیت در شب و روز برای مردان و زنان در دو منطقه مورد نظر پذیرفته می‌شود و زنان در مناطق سعادت آباد به هنگام شب به نسبت مردان از حس امنیت کمتری برخوردارند.

❖ مقایسه امنیت دو منطقه این مطلب را به اثبات می‌رساند که در منطقه چهارراه ولیعصر به هنگام شب حس امنیت برای خروج از منزل برای زنان و مردان به یک میزان کاهش می‌یابد. اما در منطقه سعادت آباد تفاوت در میزان کاهش حس امنیت در میان زنان و مردان محسوس است. اما در حالت کلی در هر دو منطقه امنیت برای زنان چه به هنگام روز و چه به هنگام شب یکسان گزارش شده است.

۲-۳-۶- میزان استفاده از مکان‌ها و محلات دیگر برای خرید و تفریح

- منطقه ۱۱- ناحیه چهارراه ولیعصر

- زنان این منطقه به میزان ۶۶٪ همیشه و ۱۰٪ گاهی اوقات از مناطق و محلات دیگر به این منظور استفاده می‌کنند، که بیش از نیمی از آنها این مکان‌ها را مراکز خرید و پارک‌های شهری عنوان کرده‌اند و مهمترین خصوصیت آنرا شلوغ بودن و تردد جمعیت و مراکز تجاری که دارای نگهداری و کنترل هستند عنوان کرده‌اند. از جمله مکان‌های دیگر نیز خیابان‌هایی با تنوع مغازه‌ها را ذکر کرده‌اند.
- مردان این ناحیه نیز به میزان ۵۳٪ بطور دائم و ۳٪ گاهی برای خرید و تفریح از مناطق دیگر استفاده می‌کنند و ۴۴٪ اصلاً به این منظور از مناطق دیگر استفاده نمی‌کنند.
- مقایسه بین مردان و زنان این منطقه نشان می‌دهد که مردان به میزان کمتری نسبت به زنان از مناطق دیگر استفاده می‌کنند.

- منطقه ۲- ناحیه سعادت آباد

- زنان این منطقه حدود ۵۷٪ همیشه و ۲٪ گاهی برای خرید و تفریح به مناطق دیگر می‌روند و ۴۸٪ بقیه به این منظور به مناطق دیگر نمی‌روند. این افراد بیشتر این مکان‌ها را مراکز خرید، اماکن عمومی، فروشگاه‌های بزرگ زنجیره‌ای و پاساژهای محلات دیگر عنوان کرده‌اند، که از جمله خصوصیات آنکه اکثر زنان به آنها اشاره کرده‌اند، شلوغ و پر جمعیت بودن و حضور زیاد یا متوسط مردم و پر رفت و آمد بودن این مکان‌ها، عدم خلوت بودن آنها، روشنایی این فضاها در شب و حضور پلیس عنوان کرده‌اند. در این میان برخی به فرحزاد و گیسا و برخی دیگر به توچال و پارک پردیسان اشاره کرده‌اند.
- در مقابل مردان این منطقه نیز به میزان ۵۶٪ بصورت دائم و ۸٪ گاهی از مناطق و محلات دیگر برای خرید و تفریح استفاده می‌کنند.
- مقایسه بین مردان و زنان این منطقه نشان می‌دهد که مردان و زنان تقریباً به یک میزان از مناطق دیگر برای خرید استفاده می‌کنند.

❖ مقایسه بین دو منطقه نشان می‌دهد فقط زنان مناطق مرکزی شهر کمی بیش از دیگر مناطق از محلات دیگر برای خرید و پیاده‌روی استفاده می‌کنند و بقیه افراد به یک میزان به این امر مبادرت می‌ورزند.

۳-۳-۶- حس آرامش مردم در فضاهای شهری مثل خیابان و میدان

- منطقه ۱۱- ناحیه چهار ولیعصر

- آنچه که یافته‌ها نشان می‌دهد در شهر تهران زنان این منطقه بیشترین حس آرامش خود را در خیابان ولیعصر بخصوص در قسمت‌های شمالی بدست می‌آورند. از مکان‌های دیگری که زنان اشاره کرده‌اند میدان تجریش دومین رتبه را به خود اختصاص داده و دلیل آنرا هم وجود امام زاده صالح در آن منطقه عنوان کرده‌اند. میدان صادقیه، پارک نیاوران، پارک دانشجو و پارک‌های ساعی و ملت به ترتیب در مکان‌های بعدی قرار گرفته‌اند. برخی از زنان دلایل این انتخابشان را وجود مغازه‌ها و فروشگاه‌های بزرگ در این مکان‌ها، داشتن پیاده‌روهای عریض، درختکاری بلند کنار خیابان، تردد و حضور مستمر مردم و وجود امامزاده در این مکان‌ها و فضاها ذکر کرده‌اند. بطور کلی زنان این منطقه، مناطق شمالی شهر را جهت کسب حس آرامش خود ترجیح می‌دهند. برخی دیگر نیز گفته‌اند که در تهران جایی برای بدست آوردن این حس وجود ندارد.
- در مقابل مردان این منطقه نیز بیشترین گزینه انتخابی آنها برای بدست آوردن حس آرامش خیابان ولیعصر بوده است. دربند، درکه، تجریش، قیطریه، نیاوران، ونک، جمهوری، پارک‌های ساعی و لاله در انتخاب‌های بعدی قرار دارند.
- یافته‌ها نشان می‌دهد که زنان و مردان این منطقه هر دو برای دستیابی به حس امنیت خیابان ولیعصر را بر می‌گزینند.

- منطقه ۲- ناحیه سعادت آباد

- زنان ناحیه سعادت آباد احساس آرامش خود را در خیابان ولیعصر و میدان کاج به یک میزان دارند. البته درصد زیادی از زنان این منطقه با نامیدی بیشتری مسائل را مطرح نموده و جایی را سراغ ندارند که بتوانند در آن احساس آرامش کنند. گزینه‌های انتخابی بعدی آنها هم در قسمت‌های شمالی شهر قرار دارند. از آن جمله، میدان تجریش، نیاوران، شهرک

- غرب، ولنجک، فرحزاد، میرداماد و پارک‌ها و جاهای سرسبز و پر گل و پاکیزه را عنوان کرده‌اند. از خصوصیات مکانی که اشاره کرده‌اند خیابان‌هایی با مغازه و فروشگاه‌های روشن، پاساژهای خرید با فضاهای شاد و صدای موسیقی بوده است.
- در مقابل مردان این ناحیه بیشتر فضای پارک‌ها را برای تأمین حس آرامش خود بر می‌گزینند و سپس خیابان‌های ولیعصر، شهرک غرب و سعادت آباد و تجریش در رده‌های بعدی انتخاب هستند. خیابان‌های خلوت و پر درخت از خصوصیات مهمی است که اکثر آنها عنوان کرده‌اند. مکان‌های مذهبی، کوچه‌های قدیمی، فروشگاه‌های بزرگ، خیابان‌ها و کوچه‌های شلوغی که نظم در آنها حاکم باشد و خیابان‌های روشن از دیگر عناوینی است که اظهار کرده‌اند.
- زنان و مردان این منطقه در انتخاب مکان برای تأمین حس آرامش تفاوت دارند.
- زنان این ناحیه، ناحیه خود را نیز به عنوان یکی از موثرترین مکان‌ها در رسیدن به حس آرامش معرفی کرده‌اند.
- ❖ **مقایسه بین دو منطقه نشان می‌دهد که زنان دو منطقه تقریباً در انتخاب مکان برای تأمین حس آرامش مشترکند ولی مردان آنها متفاوت از یکدیگرند.**

۴-۳-۶- احساس عدم امنیت در فضاهای شهری و خصوصیات آنها

منطقه ۱۱- چهارراه ولیعصر

- زنان منطقه ولیعصر، فضاهای تاریک و متروکه را ناامن‌ترین فضاها می‌دانند به طوری که اظهار داشته‌اند این مناطق بیشتر در مناطق جنوبی شهر قرار دارند. مکان‌ها و فضاهایی که مملو از افراد شرور و خلافکار مزاحم است. جایی که تنوع فرهنگی و شخصیتی افراد در آن بسیار است و اکثراً در سطوح پایین فرهنگی قرار دارند. پارک‌ها در شب به دلیل نداشتن نور کافی، بازار و مکان‌های بسیار شلوغ و حاشیه شهر و محله‌های کارگری و ساختمان‌سازی، پایانه‌های شهری، ایستگاه‌های اتوبوس و مترو و اتوبان‌ها را از دیگر مکان‌های ناامن می‌دانند. از جمله این مکان‌ها به خیابان‌های شوش، راه آهن، میدان امام خمینی، آزادی، انقلاب و منیریه و نازی آباد اشاره کرده‌اند.
- مردان نیز بیشترین احساس ناامنی را در خیابان‌های شوش، مولوی، میدان نماز، میدان قزوین، انقلاب و لاله زار می‌دانند. شلوغی بازار، راه آهن، متروها، پایانه‌های شهری به خصوص در مناطق پایین شهر و خیابان‌های خلوت و تاریک از دیگر مناطق ناامن هستند. از خصوصیات این نوع فضاها حضور افراد معتاد و مزاحم نوامیس مردم که موجب سلب آسایش و امنیت شهروندان می‌شود، بافت فرسوده و قدیمی خانه‌ها، نبود امکانات بهداشتی، شلوغی و نگاه‌های مردمی که بدلیل فقر و نبود فرهنگ زندگی روی دیگران سنگینی می‌کند و مکان‌هایی که پلیس حضور دائمی ندارد و یا چهارراه‌هایی که بدلیل عبور موتور سیکلت موجب عدم امنیت و آرامش می‌شود. از دیگر عواملی که مردان بیشتر عنوان می‌کنند فقر اقتصادی است که موجبات ناامنی دیگران را فراهم می‌آورد.

منطقه ۲- ناحیه سعادت آباد

- زنان این ناحیه، خیابان‌ها و کوچه‌های تاریک و خلوت را بیشترین فضاها ناامن ذکر کرده‌اند. سپس جاهای شلوغ و حضور ارازل و اوباش و خلافکاران را باعث ایجاد ناامنی در شهر می‌دانند. همچنین بازارهای خرید شلوغ و پر جمعیت در محله‌های جنوبی شهر، بازار تهران، پارک‌ها در شب هنگام و بزرگراه‌ها به هنگام رانندگی در شب، منازل خالی از سکنه، زمین‌های خالی در شهر، ساختمان‌های متروکه و جاهایی که ساختمان در آنجا احداث می‌شود را از دیگر فضاهای ناامن می‌دانند. آنها همچنین مکان‌هایی را که پلیس و نیروی انتظامی در آنجا حضور فعال و مستمر ندارد را یکی دیگر از این مکان‌ها می‌دانند. از جمله این مناطق، خیابان‌ها و میدان‌های امام حسین، مولوی، انقلاب، آزادی، صادقیه، جمهوری، تهرانپارس و اتوبان‌های نیایش و یادگار امام عنوان کرده‌اند. بعضی دیگر از این زنان در اوج ناامیدی گفته‌اند که در همه جای تهران احساس ناامنی می‌کنند.
- در مقابل مردان این ناحیه بیشتر جاهای شلوغ و پرتردد را از ناامنترین فضاها می‌دانند و سپس محله‌های پایین و جنوب شهر و مناطقی که در آنها توزیع مواد مخدر صورت می‌گیرد. فضاهای خلوت شهر و خرابه‌ها از دیگر فضاهایی که مردان آنها را به عنوان فضاها ناامن ذکر کرده‌اند. عواملی مثل نبود روشنایی کافی و کم عرض بودن معابر و پیاده‌روها، وجود متکدیان و معتادین و چند گونه‌ی جمعیت موجبات عدم امنیت را فراهم می‌آورد. از جمله این مکان‌ها میدان انقلاب، راه آهن، شوش، جمهوری، آزادی امام حسین و پارک شهر را عنوان کرده‌اند.
- مقایسه بین مردان و زنان این منطقه نشان می‌دهد که مردان بیشتر فضاهای شهری شلوغ و پرجمعیت و زنان فضاهای خلوت و تاریک را فضاهای ناامن می‌دانند.
- ❖ **مقایسه بین دو منطقه نشان می‌دهد که مردم در انتخاب فضاهای ناامن در کل شهر تفاهم نسبی دارند و اکثریت آنها محله‌های پایین شهر، جاهای خلوت و تاریک را فضاهایی با امنیت کم تلقی می‌کنند.**

۵-۳-۶- راهکارها و اقدامات پیشنهادی مردم جهت ارتقاء حس امنیت

منطقه ۱۱- چهارراه ولیعصر

- زنان این منطقه حضور فعال و مستمر نیروی انتظامی و پلیس را مهمترین و موثرترین عامل برای امنیت منطقه قلمداد می‌کنند. در مرحله دوم وجود روشنایی و ارتقاء سطح فرهنگی مردم را از عوامل موثر دیگر می‌دانند. از دیگر اقداماتی که زنان این ناحیه اظهار می‌کنند جمع‌آوری آرازل و اوباش و سالم‌سازی محیط و فضاها، همکاری مردم و دولت، ایجاد محیط‌های ورزشی و تفریحی، ایجاد کیوسک‌های نگهداری در محلات می‌دانند. کنترل و برنامه‌ریزی مناسب، ساماندهی تاکسی‌ها و اتوبوس‌ها، آگاهی دادن مردم، ایجاد زمینه‌های اشتغال جوانان و حل مسائل درآمد و تورم، اقدامات دینی و اجتماعی نیز می‌تواند به حل مساله امنیت کمک کند. ایجاد مغازه‌ها و مراکز خرید در محلات و عریض‌تر کردن معابر و پیاده‌روها از راهکارهایی است که زنان پیشنهاد می‌کنند.
- مردان این ناحیه نیز همانند زنان حضور پلیس و ارتقاء سطح فرهنگی را در بهبود حس امنیت بسیار موثر می‌دانند. از دیگر اقداماتی که بایستی انجام شود تغییر یا اصلاح بافت‌های فرسوده و تقویت بافت اجتماعی، ایجاد محیط‌های فرهنگی و ورزشی نظیر فرهنگ سراها، تغییر در فضاهای فیزیکی و معماری و گسترش رفاه اجتماعی را عنوان کرده‌اند. هم‌چنین اطلاع‌رسانی و بالا بردن سطح آگاهی مردم و مهم‌تر از همه، حل مسائل فقر اقتصادی را موثر در این زمینه می‌دانند. ایجاد روشنایی و عریض‌تر کردن معابر، تبدیل جوی‌ها به کانال‌های زیر زمینی و جمع‌آوری آرازل و اوباش از دیگر اقدامات پیشنهادی آنهاست.
- مقایسه بین زنان و مردان این منطقه نشان می‌دهد که هر دو حضور نیروی انتظامی و ارتقاء سطح فرهنگی را از مهمترین عوامل می‌دانند.

منطقه ۲- ناحیه سعادت آباد

- زنان ناحیه سعادت آباد نیز حضور مستمر پلیس و نیروهای انتظامی و گشت زنی را عامل ایجاد امنیت می‌دانند. و ارتقاء سطح فرهنگی و آگاهی دادن در همه زمینه‌ها و همکاری دولت و مردم را از عوامل دوم و سوم در این زمینه قلمداد می‌کنند. وجود نگهبان محلات، ایجاد روشنایی و نور کافی، ایجاد مکان‌های تفریحی و ورزشی در جاهای خلوت، عریض‌تر کردن معابر و نظارت بیشتر و طراحی شهری از دیگر اقدامات پیشنهادی زنان این ناحیه است. هم‌چنین این زنان موضوع تورم و فقر را عاملی در ایجاد عدم امنیت می‌دانند.
 - مردان این ناحیه نیز همانند سایرین همکاری نیروی انتظامی و سپس فرهنگ‌سازی و هم‌چنین همکاری مردم و دولت را از مهمترین عوامل می‌دانند. یکی از مردان این ناحیه اظهار داشت که امنیت یک موضوع کلان در سطح جامعه است و در ایران معیار مشخصی برای آن وجود ندارد. و یکی دیگر نیز بیان داشته که با طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی‌های زیر بنایی دقیق و صحیح و با مطالعات شهرسازی و شهرنشینی مطابق با استانداردهای دنیا می‌توان به اجرایی کردن امنیت کمک کرد. از دیگر اقدامات پیشنهادی این مردان توزیع متناسب مشاغل و کاربری‌ها جهت ایجاد معابر و عبور و مرور پیاده در اکثر خیابان‌ها عنوان کرده‌اند.
- ❖ آنچه از یافته‌ها نتیجه می‌شود اینست که در هر دو منطقه مردم حضور پلیس و نیروی انتظامی را مهمترین عامل در ایجاد حس امنیت می‌دانند و سپس ارتقاء سطح فرهنگی و بعد از آنها به شرایط کالبدی محیط در رابطه با حس امنیت اشاره شده است.

۶-۳-۶- میزان احساس ناامنی در هر یک از فضاها :

منطقه ۱۱- ناحیه چهارراه ولیعصر

مردان و زنان ناحیه چهارراه ولیعصر بیشترین درصد ناامنی را در کوچه‌های تاریک و بسیار خلوت، در حاشیه ساختمان‌های نیمه کاره و یا رها شده یا متروک، در پیاده‌روهای طولانی و بدون کسبه و بازار و در خیابان‌های شلوغ و مملو از جمعیت می‌دانند (جدول ۱).

جدول ۱: مقایسه میزان احساس ناامنی در میان زنان و مردان ناحیه چهارراه ولیعصر

ناحیه	احساس ناامنی			
	زنان/مردان	کوچه‌های تاریک و بسیار خلوت	حاشیه ساختمان‌های نیمه کاره و یا رها شده یا متروک	پیاده‌روهای طولانی و بدون کسبه و بازار
ناحیه چهارراه ولیعصر	زنان	۴۴٪	۳۴٪	۱۶٪
	مردان	۴۲٪	۲۸٪	۱۴٪

- مقایسه بین زنان و مردان این ناحیه حاکی از آن است که زنان و مردان هر دو، تقریباً به یک میزان از فضاها احساس عدم امنیت می‌کنند. به این صورت که هر دو در کوچه‌های خلوت و تاریک و حاشیه ساختمان‌های نیمه کاره بیشتر از جاهای شلوغ احساس عدم امنیت می‌کنند.

۲- منطقه سعادت آباد

- مردان و زنان ناحیه سعادت آباد نیز بیشترین در صد ناامنی را در این فضاها می‌دانند (جدول ۲).

جدول ۲: مقایسه میزان احساس ناامنی در میان زنان و مردان ناحیه سعادت آباد

ناحیه	احساس ناامنی		کوچه‌های تاریک و بسیار خلوت	حاشیه ساختمان‌های نیمه کاره و یا رها شده یا متروک	پیاپیاده‌روهای طولانی و بدون کسبه و بازار	خیابان‌های شلوغ و مملو از جمعیت
	زنان/مردان	زنان/مردان				
ناحیه سعادت آباد	زنان	۴۳٪	۳۳٪	۲۰٪	۶٪	
	مردان	۳۷٪	۲۹٪	۱۸٪	۱۳٪	

- مقایسه بین زنان و مردان این ناحیه حاکی از آن است که زنان و مردان هر دو، تقریباً به یک میزان در فضاها احساس عدم امنیت می‌کنند و تفاوت اصلی در زنان و مردان در حس امنیت آنان در فضاهای شلوغ و مملو از جمعیت می‌باشد.

۳-۶- برداشت از تصاویر

آنچه که در تصاویر پرسشنامه مذکور مورد بررسی قرار گرفت، مطرح کردن ۵ نوع فضای شهری مختلف که نشانگر فضاهای ذیل می‌باشند است:

- ۱- فضاهای تاریک و حاشیه خیابان‌های نیمه متروکه و خرابه.
- ۲- حاشیه اتوبان‌ها و پیاپیاده‌روهای خالی از سکنه و مغازه.
- ۳- پارک‌ها و کوچه‌هایی که از پنجره خانه‌ها به آنها دید وجود دارد.
- ۴- پیاپیاده‌روهای مملو از جمعیت و بازار شلوغ.
- ۵- پیاپیاده‌روهای عریض و چهارراه‌ها با وجود پلیس. این فضاها توسط مردم در رده‌های فضایی ناامنترین، نامن، نیمه امن، نسبتاً امن و امن رتبه‌بندی شده‌اند.

۱۱- ناحیه چهارراه ولیعصر

رتبه‌بندی امنیت ناحیه چهارراه ولیعصر توسط مردان و زنان این ناحیه طبق جدول ۳ مشخص می‌گردد.

جدول ۳: رتبه‌بندی امنیت در فضاهای مختلف شهری توسط مردان و زنان ناحیه چهارراه ولیعصر

فضاها	رتبه‌بندی امنیت		ناامنترین	نامن	نیمه امن	نسبتاً امن	امن
	زنان	مردان					
فضاهای تاریک و حاشیه خیابان‌های نیمه متروکه و خرابه	۸۰٪	۷۳٪					
					۶۰٪		
حاشیه اتوبان‌ها و پیاپیاده‌روهای خالی از سکنه و مغازه					۶۸٪		
						۷۳٪	
پارک‌ها و کوچه‌هایی که از پنجره خانه‌ها به آنها دید وجود دارد						۷۶٪	
							۸۰٪
پیاپیاده‌روهای مملو از جمعیت و بازار شلوغ							۷۶٪
							۸۰٪
پیاپیاده‌روهای عریض و چهارراه‌ها با وجود پلیس							۸۰٪
							۸۰٪

۲- منطقه سعادت آباد

رتبه‌بندی امنیت ناحیه سعادت آباد توسط مردان و زنان این ناحیه طبق جدول ۴ مشخص می‌گردد:

جدول ۴: رتبه‌بندی امنیت در فضاهای مختلف شهری توسط مردان و زنان ناحیه سعادت آباد

فضاها	رتبه بندی امنیت		نامنترین	نامن	نیمه امن	نسبتاً امن	امن
	زنان	مردان					
فضاهای تاریک و حاشیه خیابان‌های نیمه متروکه و خرابه	۶۰٪	زنان					
	۷۳٪	مردان					
حاشیه اتوبان‌ها و پیاده‌روهای خالی از سکنه و مغازه		زنان			۵۶٪		
		مردان			۴۶٪		
پارک‌ها و کوچه‌هایی که از پنجره خانه‌ها به آنها دید وجود دارد		زنان				۵۳٪	
		مردان				۵۹٪	
پیاده‌روهای مملو از جمعیت و بازار شلوغ		زنان		۷۰٪			
		مردان		۷۶٪			
پیاده‌روهای عریض و چهارراه‌ها با وجود پلیس		زنان					۷۰٪
		مردان					۸۲٪

۷. نتایج

- نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد در مناطق مرکزی شهر به هنگام شب امنیت برای خروج از منزل برای زنان و مردان به یک میزان کاهش می‌یابد. اما در مناطق شمالی تفاوت در میزان کاهش در میان زنان و مردان محسوس است. در هر دو منطقه میزان تفاوت در حس امنیت در شرایط روز و شب برای زنان و مردان یکسان است.

- نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد که از چهار گروه مورد مطالعه (زنان و مردان در دو منطقه) فقط زنان مناطق مرکزی شهر کمی بیش از دیگران از مناطق و محلات دیگر برای خرید و پیاده‌روی استفاده می‌کنند و بقیه افراد به یک میزان به این امر مبادرت می‌ورزند.

- زنان تقریباً در انتخاب مکان برای تأمین حس آرامش خود مشترکند ولی مردان در دو منطقه مورد مطالعه در این زمینه با هم تفاوت دارند.

- مردم در انتخاب فضاهای ناامن در کل شهر تفاهم نسبی دارند و اکثریت آنها محله‌های پایین شهر، جاهای خلوت و تاریک را فضاهایی با امنیت کم تلقی می‌کنند.

- مردم حضور پلیس و نیروی انتظامی را مهمترین عامل در ایجاد حس امنیت می‌دانند و سپس ارتقاء سطح فرهنگی و بعد از آنها وجود شرایط مناسب فضا را موثر می‌دانند.

- مردان و زنان هر دو بیشتر در حاشیه ساختمان‌های نیمه کاره و کوچه‌های تاریک و خلوت احساس ناامنی می‌کنند. و این حس در خیابان‌های شلوغ و مملو از جمعیت کاهش می‌یابد.

۸. بحث و بررسی

نتایج و یافته‌ها حاکی از آن است که فرض اول، مبتنی بر متفاوت بودن حس امنیت برای ساکنین دو منطقه مورد مطالعه در مناطق مختلف شهر رد می‌شود و امنیت برای آنها بخصوص در طول روز یکسان گزارش شده است. اما اینکه میزان حس امنیت در بخش‌های مختلف شهر متفاوت است امری پذیرفته شده است و شرایط نامناسب محیطی در مناطق جنوبی به مراتب بیشتر بیان شده است. میزان کاهش امنیت برای مردان و زنان در منطقه مرکزی شهر مشابه زنان در منطقه سعادت‌آباد است و لیکن در مورد مردان منطقه سعادت‌آباد این کاهش حس امنیت در شب میزان قابل توجهی کمتر است. یکی دیگر از مسائلی که حائز اهمیت است اینست که مردم برای تأمین حس آرامش و امنیت خود معیارهای مشترکی دارند و این مسئله با متمایز بودن محل سکونت و زندگی رابطه چندانی ندارد. بعلاوه اینکه تصورات اکثریت مردم برای تأمین این امنیت و آرامش نسبی، حضور مستمر و فعال پلیس و نیروی انتظامی در محل است و امنیت کالبدی شهر و ایجاد ساختارهای مناسب شهری در مراحل بعدی اهمیت قرار دارند. در مورد فرضیه دوم که وجود تفاوت ادراک امنیت بین گروه‌های زنان و مردان در طول شبانه روز بود نیز در اینجا اثبات نمی‌شود اگر چه در ناحیه سعادت‌آباد چنین تفاوتی محسوس است و لیکن در ناحیه ولیعصر نتایج حاکی از تشابه احساس زنان و مردان در زمینه حس امنیت در طول شب و روز است، بنابراین حکم مطلق در این مورد نمی‌توان داشت و شرایط محیطی و اجتماعی می‌تواند زمینه‌ساز چنین تفاوتی باشد. لذا آنچه که از پژوهش حاضر مسلم شد، اینست که مسئله امنیت با در نظر گرفتن مسائلی از قبیل همکاری مردم و دولت و ارتقاء سطح فرهنگی مردم مهم‌تر از همه با برنامه‌ریزی و ایجاد ساختار مناسب و ایمن شهری می‌تواند امری دست‌یافتنی باشد.

۹. جمع‌بندی و پیشنهادات

در مجموع بر پایه یافته‌های این پژوهش سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های زیر قابل بررسی است: آنچه که در یافته‌های پژوهش مسلم شد اینست که مردم در فضاهایی چون کوچه‌های تاریک و خلوت، خیابان‌ها و فضاهای شلوغ و پر تردد شهر، زیر پل‌های شهر، داخل زیر گذرها، پل‌های هوایی، املاک بدون مالک و متولی - کنج‌ها - ساختمان‌های نیمه تمام و رها شده یا متروک - فضاهای مجاور کاربری‌های بزرگ ولی کم رفت و آمد - جنگل کاری‌های مجاور بزرگراه‌ها و عبور پیاده از آن برای دسترسی سریع، حاشیه‌نشینی، کمبود مسیرهای پیاده که از لحاظ کالبدی حائز اهمیت است و مکان‌هایی که افراد معتاد و مزاحم نوامیس مردم حضور دارند که موجب سلب آسایش و امنیت شهروندان می‌شود، شلوغی و نگاه‌های مردمی که بدلیل فقر و نبود فرهنگ زندگی روی دیگران سنگینی می‌کند و محله‌هایی که فقر اقتصادی بیداد می‌کند، مکان‌هایی که پلیس حضور دائمی ندارد و یا چهارراه‌هایی که بدلیل عبور موتور سیکلت موجب عدم امنیت و آرامش می‌شود از دیگر عواملی هستند که به لحاظ اجتماعی قابل بررسی است که چنین معضلاتی پیامدهایی از قبیل عدم اعتماد، احساس نگرانی نسبت به چیزها و مسائل مختلف، کناره‌گیری از مشارکت و رفتارهای اجتماعی، ترس و بیمناکی و دوری جستن از محیط، محدود کردن فعالیت‌های عادی و ارتباطات، عدم حفظ مدنیت، هنجارشکنی و... را به دنبال دارد. بنابراین راهکارهای پیشنهادی زیر را می‌توان برای رهایی از چنین معضلاتی و رسیدن به امنیت ایده آل ارائه کرد.

کنترل دسترسی‌ها و محدودسازی آنها، تغییر یا اصلاح کالبدی، نظارت بصورت مکانیکی (روشنایی و دوربین و...) و طبیعی (روزنه‌ها، پنجره‌ها و موانع طبیعی)، ایجاد کیوسک‌های نگهداری، ساماندهی حمل و نقل عمومی، روشنایی و نحوه نورپردازی در شب، فعال کردن میدانچه‌ها و محلات شهری، ایجاد محیط‌های فرهنگی و ورزشی نظیر فرهنگ سراها و انجمن‌های علمی و اسلامی، ایجاد مغازه‌ها و مراکز خرید در محلات و عریض‌تر کردن معابر و پیاده‌روها و تبدیل جوی‌ها به کانال‌های زیرزمینی، از اقداماتی است که می‌توان کالبد فیزیکی شهر را برای تقویت و ارتقاء حس امنیت بهبود بخشید. حضور فعال و مستمر نیروی انتظامی و پلیس، حضور مردم و نظارت‌های مردمی، ارتقاء سطح فرهنگی مردم جامعه، جمع‌آوری ارازل و اوباش و سالم‌سازی محیط و فضاها، آگاهی‌دادن مردم، ایجاد زمینه‌های اشتغال جوانان و حل مسائل درآمد و تورم، اقدامات دینی و تقویت بافت اجتماعی، از دیگر مسائلی است که باعث استحکام امنیت اجتماعی و در نهایت احساس مشارکت و تعامل اجتماعی، احساس آرامش و آزادی حرکت و ایمن بودن محیط را موجب می‌شود.

اگر چه پژوهش حاضر گامی نخستین و ابتدایی در راستای شناسایی شرایط امنیت محیط است، ولیکن با توجه به نتایج حاصل از پژوهش می‌توان اقدامات زیر را جهت افزایش حس امنیت در محیط‌های شهری پیشنهاد نمود. البته بررسی و تحقیقات بیشتری در این زمینه بایستی انجام گیرد.

- حضور مستمر و فعال نیروی انتظامی در فضاها

- شرایط مناسب محیطی برای حضور مردم و نظارت مردمی (وجود پنجره‌ها، دید از جوانب مختلف به فضا و ...)

- ارتقاء سطح فرهنگ مردم و آموزش‌های دینی و اخلاقی

- سالم‌سازی محیط از طریق جمع‌آوری اوباش و افراد ناسالم

- آگاهی‌دادن به مردم

- توسعه زمینه‌های اشتغال جوانان

پرسشنامه

• آیا از محدوده محله خود برای خرید و تفریح یا قدم زدن و هوا خوری به تنهایی استفاده می‌کنید؟ در شب چگونه؟
• آیا از محلات و مکان‌های دیگر نیز به این منظور استفاده می‌کنید؟ این مکان‌ها در کجا قرار دارند؟ چه خصوصیتی دارند؟

• دو نوع فضای شهری (مثل خیابان یا میدان) مثال بزنید که به شما احساس آرامش می‌دهد؟

• دو فضای شهری مثال بزنید که در آن احساس عدم امنیت می‌کنید و خصوصیات آن را بیان کنید.

• به نظر شما چگونه می‌توان این نوع فضاها را امن کرد؟ چه اقداماتی بایستی انجام شود؟

• در کدام یک از فضاهای زیر بیشتر احساس ناامنی می‌کنید؟

کوچه‌های تاریک و بسیار خلوت خیابان‌های شلوغ و مملو از ازدحام جمعیت

پیاده‌روهای طولانی و بدون کسبه و مغازه حاشیه ساختمان‌های نیمه کاره و رها شده یا متروک

- 1) J.Q.Wilson
- 2) G.Killing

منابع

- جیکوبز، جین (۱۳۸۶): "مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی"، ترجمه حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی، تهران، دانشگاه تهران
- زنجانی زاده، هما (۱۳۸۱): "مشارکت سیاسی زنان و عوامل اجتماعی موثر بر آن، چالش‌های نوین"، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۱۹
- ساروخانی، باقر و نویدنیا، منیژه (۱۳۸۵): "امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران"، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال پنجم، شماره ۲۲
- سگرای طرقيه، محمود (۱۳۷۷): "سیاست‌های شهری موثر در پیشگیری از جرایم"، تهران، دانشگاه تربیت مدرس
- شادی‌طلب، ژاله (۱۳۸۱): "طرح پژوهشی مشارکت اجتماعی زنان"، شبکه ارتباطی مراکز مطالعات و تحقیقات زنان و خانواده، بانک تحقیقات و پژوهش‌ها
- شادی‌طلب، ژاله (۱۳۸۲): "مشارکت اجتماعی زنان"، پژوهش زنان، سال ۳، شماره ۷
- صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷): "ویژگی‌های محیطی فضاهای شهری امن"، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی و معماری
- علیخواه، فردین و نجیبی ربیعی، مریم (۱۳۸۵): "زنان و ترس از جرم در فضاهای شهری"، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال پنجم، شماره ۲۲
- فروم، اریک (۱۳۶۰): "جامعه سالم"، ترجمه اکبر تبریزی، تهران، انتشارات بهجت
- کارمونا، ماتیو و هیت، تیم و تر، اک و تیسدل، استیون (۱۳۸۸): "مکان‌های عمومی، فضاهای شهری"، ترجمه فریبا قرائی، مهشید شکوهی، زهرا اهری و اسماعیل صالحی، تهران، دانشگاه هنر
- کامیار، غلامرضا (۱۳۷۹): "حقوق شهرسازی"، تهران، انتشارات امجد
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۷): "پیامدهای مدرنیته"، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، نشر مرکز
- مدیری، آتوسا (۱۳۸۵): "جرم، خشونت و احساس امنیت در فضاهای عمومی شهر"، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال پنجم، شماره ۲۲

- Carmona, Catthew. & Heath, Tim. & Oc, Taner. & Tiesdell Steven. (2003) "**Public Places ,Urban Spaces , Architectural Press**", New York, Paris
- Newman, O. (1973) "**Defensible Space: People and Design in the Violent City**", London, Architectural Press
- Schweitzer, J. H. et.al.(1977) "**The Impact of the Built Environment on Crime and Fear of Crime in Urban Neighborhoods**", Journal of Urban Technology, Vol. 6, N.3

سایت‌های اینترنتی

- <http://www.civilica.com/Paper-NCUD01/NCUD01/031.html>
- چهارراهی، ذبیح الله (۱۳۸۵): "مشارکت مردمی و هویت محله‌ای، رهیافتی برای تحقق هویت شهری"، اولین همایش ملی عمران شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان، بازیابی ۲ اردیبهشت، ۱۳۸۹
- <http://www.irwomen.info/spip.php?article145>
- عساریان، الهه (۱۳۸۵): "امنیت زنان در شهرها"، بازیابی ۱۸ بهمن، ۱۳۸۸
- <http://www.magiran.com/npview.asp?ID=1043929>
- عساریان، الهه (۱۳۸۵): "شهرها آینه تبعیض علیه زنان"، روزنامه سرمایه (۱۵۹)، ۸ بازیابی ۱۸ بهمن، ۱۳۸۸
- <http://www.tehran.ir/Default.aspx?tabid...ctl>
- عساریان، الهه (۱۳۸۶): "زنان عابر و راننده در فضای حمل و نقل شهری"، مجله الکترونیکی ویستا، بازیابی ۲ دی، ۱۳۸۸